

Knäbäckshusens kapell

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2017-09-11

Omslagsbild: Knäbäckshusens kapell längst till vänster sett från havet i öster. Flygfoto i februari 2016, Lunds stift.

Knäbäckshusens kapell

Simrishamns pastorat, Österlens kontrakt, Lunds stift, Rörums socken, Simrishamns kommun, Skåne län och landskap

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Knäbecks kapell, eller *S:t Nicolai kapell*, ligger i slutningen ner mot havet invid Rörums strand. Platsen där kapellet är belägen var tidigare obebyggd. Kustremsan sluttar brant den sista biten mellan kapellet och havet och vindpinade träd förstärker den utsatta känslan samtidigt som de bäddar in kapellet i skyddande grönska. I backen ovanför kapellet finns en klockstapel som utgörs av två barkade timmerstockar mellan vilka klockbocken sitter. Konstruktionen täcks av ett enkelt sadeltak. Utanför kapellet finns en liten plan yta, delvis stensatt. Här finns en enkel bänk i form av en bräda på två trästolpar, längs slänten ner mot havet finns ett enkelt trästaket. Platsen omges av en hed i väster, fruktodlingar i norr och gles skog i söder. Längs kustremsan går ett band med gles skog längs med stranden och strax väster om kapellet kan man följa skåneleden mot Stenshuvud och Kivik eller söderut mot Simrishamn.

1957 flyttades det lilla fiskeläget Knäbäck hit till området då skjutfältet vid Ravlunda skulle utvidgas. Det äldsta belägget för fiskeläget är år 1621, och området för fiskelägets utbredning enligt karta från 1755 är idag fornlämning.

När skjutfältet utvidgades plockades husen ner och, enligt utsago auktionerades de som var i bäst skick bort. Under 1957 återuppbyggdes husen strax väster om kapellet och kom att kallas Knäbäckshusen.

Kapellet

Kapellet byggdes upp på platsen år 1958 på initiativ av kyrkoherden. Det sägs att det tidigare varit fiskebod i Knäbäck, men uppgifter om att det är en kopia av nämnda fiskebod förekommer också. På äldre fotografier från fiskeläget, innan byggnaderna flyttades finns fiskebodarna dokumenterade och dagens kapell är troget dessa i sin utformning. På en mur av natursten och murbruk vilar ett brant sadeltak täckt med halm eller vass, gavelpartierna består av svartmålad locklistpanel och dörrarna är enkla bräddörrar. Kapellet, nedgrävt i sandbankarna ovanför strandremsan, är enkelt till sin karaktär och interiören för tankarna till ett medeltida kapell med murat altare och enkla långbänkar längs med väggarna. Till en början ska regelbundna gudstjänster ha hållits i kapellet under sommaren. Idag är kapellet alltid öppet och används regelbundet för bröllop och dop.

Knäbäckskapellet i skepnad av en ålderdomlig fiskebod, ligger inbäddad i sandbankarna intill havet. I backen ovan kapellet finns en enkel klockstapel.

Exteriör

Byggnaden är kvadratisk och ligger i suterräng, med ena gaveln till hälften nedgrävd i sandbanken. En mur av natursten, murad med hårt murbruk och vitmålad utgör kapellets väggar. Längs vardera långväggen är halvmeterbredda rännor murade för att underlätta vattenavrinning. Den västra gaveln är klädd med svartmålad locklistpanel som bryts upp av ett enkelt enlufts-fönster med två rutor. Bågen är målad i rött. På rutorna är en målning av en kristusgestalt. Fönstret omges av en enkel och tunn karm som målats brun. I den östra gaveln, som vetter mot havet, är ingången till kapellet. Närpå hela gavelns bredd utgörs av

dubbla bräddörrar med bandgångjärn som öppnas utåt. Marken utanför dörrarna är lagda med mjukt nedslitna kalkstenshällar. Till höger om dörrarna sitter en skylt bestående av en brädbit med målad text ”S:t Nicolai kapell, Rörums församling”. Gavelröstet är klätt med locklistpanel. Dörrar och panel är svartmålade. Ett enlufts-fönster med två rutor sitter mitt i gavelröstet. Även på dessa rutor är en kristusgestalt målad. Fönstret omges av en enkel och tunn karm som målats brun. Direkt till vänster om bräddörrarna sitter ett litet enlufts-fönster, också detta med glasmålning i form av en fågel och enkelt, brunmålat foder. Byggnaden täcks av ett sadeltak med halm. På krönet av den östra gaveln sitter ett kors klätt i kopparplåt.

Kapellets interiör med altaret i väster. Bilden till vänster visar en av många referenser till havet och fisket.

Interiör

En enkel, svartmålad bräddörr med dubbla dörrblad leder rakt in i kapellet som utgörs av ett kvadratisk rum. Golvet är lagt med rött tegel. Väggarnas grova murverk av natursten syns tydligt genom en tunn, vit slanning. Ovan murröstet ligger hammarband av ek/furu. På detta vilar en enkel takkonstruktion med tre takstolar, en över varje gavel och en mitt över rummet. Halmtakets konstruktion med läkt, snedsträvor och järntråd syns tydligt underifrån. Inredningen utgörs av ett enkelt, murat altare mot västra väggen och obehandlade, flyttbara träbänkar längs långväggarna.

Inredning och inventarier

Altare

Mot västra gavelväggen är ett altare murat av rött lertegel. Altaret täcks av en duk och är smyckat med ljus och blommor.

Altaruppsats

I kapellet finns ingen altaruppsats. Ovan altaret, på väggen, hänger ett krucifix i smidesjärn. Ovan detta, i gavelröset, är ett fönster på vars rutor en kristusbild är målad.

Bänkinredning

Längs kapellets långväggar är enkla träbänkar utan ryggstöd placerade. Bänkarna är tillverkade i furu.

Klockor

I kapellet finns ingen klocka. På kyrkbacken väster om kapellet finns en klockstapel med en stor och två små klockor.

Övrigt

Det finns inte predikstol, dopfunt eller orgel i kapellet.

Bindbjälken ovan altaret är vitmålad och ovan denna är en planka fastspikad. På denna står texten ”*Jesus sade: ”varför är ni rädda, ni trossvaga” matt 8:26*”. På den mellersta takstolens bindbjälke står ”*Te Deum laudamus*” (Dig, Gud, prisa vi).

Till vänster om altaret finns en ljusbärare i svart smidesjärn med flera ljusarmar. Till höger om altaret finns en hög ljusstake i smidesjärn. Till höger om altaret finns också, placerat på den främre långbänken, ett ålderdomligt skåp. Skåpet är sannolikt tillverkat av furu och rymmer nattvardstyg. Det är fäst i väggen med en järnanordning.

Till höger innanför dörren står en ålderdomlig kollektbössa i form av en trästock. Stocken har rejäla smidesbeslag och är fastgjord med en kätting.

Sjöfarten, fiskets och havets influenser gör sig påmindas bland annat genom två trätavlor som placerats ovan hammarbanden längs kapellet södra vägg. De föreställer båda en kristusgestalt i båt på stormigt hav. Den ena tavlan visar fiskare i båten.

Ovanpå hammarbanden ligger ett stort antal naturstenar, sannolikt plockade från stranden nedanför kapellet. På stenarna, som lämnats på platsen av besökare, står namn, datum, minnen m.m.

Karaktärisering

Dagens kapell bygger på en tradition av kustnära kapell som ursprungligen växte fram längs Skånes kuster under en period av medeltiden då sillfisket var synnerligen rikt. Just den här platsen är tidigare obebyggd och inget fiskeläge har funnits här. Att återanvända äldre byggnader för att uppföra fler men enklare kyrkorum är karaktäristiskt för kyrkobyggandet under senare delen av 1900-talet. Likaså är valet av platsen, ett naturskönt resmål för stadens semesterfirare, typiskt för den tidens kyrka som ville nå ut i, och vara del av, det moderna samhället. De personliga hälsningarna, bönerna och minnena nedpräntade på stenar förstärker känslan av att detta är en plats för kontemplation.

Kapellet är mycket enkelt, gränsande till asketiskt, till sin karaktär. Den enkla inredningen med lösa bänkar, enkla material och traditionella byggnadsmetoder tillåter oss också att ana byggnadens tidigare användning. I symboliken som refererar till det vilda havet och fiskarens utsatthet finns en tydlig motvikt i Kristusgestaltens trygga famn. Platsen likväl som kapellet andas denna symbolik i sitt utsatta och väderbitna läge.

Att tänka på

- Förändringar i den omkringliggande miljön bör göras varsamt så att kapellets naturnära placering på gränsen mellan hav och land även får utgöra en del av kapellets och platsens karaktär.
- Referenser till havet och näringar kopplade till detta är viktiga att bevara.
- Kapellet och närmiljön är en plats för kontemplation. De personliga hälsningarna, bönerna och minnena nedpräntade på stenar är viktiga att bevara som en del av kapellets kontemplativa karaktär.
- Vid renovering bör kapellets enkla karaktär beaktas så att denna inte förvanskas genom ovarsamma tillägg och nya material. Den enkla inredningen med lösa bänkar i kombination med de enkla material som minner om byggnadens tidigare användning är viktiga att bevara.

Skydd

Kyrkligt kulturminne enligt 4 kap KML, tillkommen efter utgången av 1939 och omfattas inte av tillståndsplikt enligt 2§.

Knäbäckshusens kapell ligger inom kulturmiljöstråket Per Albin-linjen.

Källor och litteratur

Det moderna kyrkobyggandet i Lunds stift. Regionmuseets rapport 2016:44.

Skånes kyrkor 1050-1949, Claes Wahlöö, Domus Propria.

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015.

Internet

Riksantikvarieämbetets fornlämningsök. Websida besökt 2017-07-10:

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>

Länsstyrelsens kulturmiljöprogram för Skåne. Websida besökt 2017-07-10:

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/Pages/kulturmiljoprogram.aspx>

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2017-07-11

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Kerstin Börjesson och Maria Sträng, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2017-09-11

